

Yn ystod yr arolygiad

MA1 Dysgu

Dylai arolygwyr adrodd yn glir ar ba mor dda y mae disgyblion yn gwrando, siarad, darllen ac ysgrifennu wrth werthuso datblygiad eu gwybodaeth, medrau a chyflawniadau mewn llythrennedd. Dylent ystyried i ba raddau y mae disgyblion yn meddu ar y medrau sydd eu hangen i elwa ar y cwricwlwm cyfan a pha mor dda y mae'r cwricwlwm ehangach ei hun yn datblygu medrau gwrando, siarad, darllen ac ysgrifennu disgyblion, yn briodol i'w hoedrannau a'u manau cychwyn.

Wrth werthuso cynnydd grwpiau penodol o ddisgyblion, er enghraifft y rhai sydd â'r Gymraeg / Saesneg yn iaith ychwanegol, y rhai ag anghenion dysgu ychwanegol a'r rhai sy'n fwy abl, dylai arolygwyr ystyried p'un a ydynt yn gwneud cymaint o gynnydd ag y gallent. Mae'n bwysig fod arolygwyr yn ystyried lefel yr her y mae disgyblion yn ei hwynebu a'u dysgu blaenorol, wrth ddefnyddio eu medrau llythrennedd.

Dylai arolygwyr nodi sefyllfaoedd lle caiff disgyblion anhawster â'u medrau llythrennedd, a ble mae hyn yn rhwystro eu dysgu ar draws y cwricwlwm. Bydd angen i arolygwyr nodi achosion posibl hyn, er enghraifft anallu disgyblion i wahaniaethu rhwng seiniau, eu diffyg ymwybyddiaeth ffonemig, geirfa gyfyngedig a gwybodaeth gyfyngedig am strategaethau ar gyfer sillafu.

Gwrando a siarad

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae disgyblion:

yn gwrando i ddeall, galw i gof, dehongli'r hyn y maent yn ei glywed, ac yn dod i gasgliad ynglŷn ag ef

yn gwahaniaethu seiniau, ac yn datblygu ac addasu eu geirfa a'u strwythur brawddeg wrth siarad (trwy wrando)

- yn gwrando i ddatblygu eu dealltwriaeth o gysyniadau a syniadau allweddol, ac yn cymhwyso'r ddealltwriaeth hon i sefyllfaoedd newydd
- yn cymryd eu tro mewn sgwrs, yn dilyn y testun, ac yn rheoli eu cyfraniadau a rhyngweithio yn briodol
- yn gwrando ar bobl eraill (er enghraifft i gael gwahanol safbwyntiau a syniadau) ac yn defnyddio technegau i gofio prif bwyntiau eu sgwrs (er enghraifft gwneud

nodiaidau, crynhoi)

- yn ymateb yn briodol i bobl eraill mewn ffordd sy'n gweddu i'r pwnc, y cyd-destun, y gynulleidfa a'r diben (er enghraifft herio'r hyn sy'n cael ei glywed ar sail rheswm, tystiolaeth neu ddadl i lunio eu casgliadau eu hunain)
- yn gofyn ac yn ateb cwestiynau i egluro eu dealltwriaeth o'r hyn sydd wedi cael ei glywed, ac yn ymateb i bobl eraill trwy roi sylwadau ac awgrymiadau (er enghraifft i adeiladu ar farn pobl eraill mewn gwaith ar y cyd)
- yn ynganu geiriau'n gywir ac yn siarad yn glir mewn cywair priodol
- yn defnyddio strwythurau brawddeg yn gywir, ac yn gwneud dewisiadau priodol o ran geirfa
- (mewn cyd-destunau cyfrwng Cymraeg) yn cyfleu ystyr o un person i un arall, yn yr un iaith neu o un iaith i un arall, er enghraifft trwy drosglwyddo, esbonio neu gyfieithu gwybodaeth neu syniadau?
- yn cyfleu syniadau a gwybodaeth yn fanwl gywir, yn effeithiol ac yn hyderus (er enghraifft yn pwysleisio pwyntiau allweddol, gan roi esboniad yn ei drefn)
- yn amrywio tôn, cyflymdra eu siarad ac yn taflu eu llais i weddu i'r gynulleidfa a'r diben
- yn dangos ymwybyddiaeth o'r gwrandäwr ac yn ystyried lefel dealltwriaeth y gynulleidfa (er enghraifft trwy dalu sylw i osgo, ystum, mynegiant yr wyneb, cyswllt llygad a defnyddio technegau rhethregol)
- yn ymgymryd ag ystod o gyfrifoldebau i strwythuro a datblygu trafodaethau grŵp (er enghraifft cynnal ffocws ar y dasg, rheoli amser, crynhoi)
- yn archwilio eu syniadau eu hunain a syniadau pobl eraill yn feirniadol ac yn sensitif
- yn cynnal rôl neu safbwynt argyhoeddiadol

Darllen

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae disgyblion:

- yn datblygu medrau cyn-darllen ac ymddygiadau darllen cynnar fel sylfeini hanfodol ar gyfer darllen (er enghraifft gwranddo ar stori, trin a thrafod llyfrau fel darllenydd, canu caneuon a rhigymau, ac adnabod eu henwau eu hunain)
- yn datblygu dealltwriaeth ffonolegol ac ymwybyddiaeth ffonemig
- yn darllen ystod eang o destunau ar goedd â mynegiant, yn rhoi sylw i atalnodi, ac yn amrywio tonyddiaeth, llais a chyflymdra i gyfleu ystyr
- yn dal ati i ganolbwyntio i ddarllen testunau yn annibynnol, yn cynnwys nofelau cyflawn
- yn defnyddio ystod o strategaethau i wneud synnwyr o eiriau, brawddegau a thestunau cyfan (er enghraifft gwybodaeth ffonemig neu ffonolegol, bonion geiriau, teuluoedd geiriau, strwythur brawddeg, trefniadaeth testun, gwybodaeth flaenorol)
- yn defnyddio eu darllen eu hunain, a bod rhywun yn darllen iddynt, i ddatblygu eu geirfa a strwythurau brawddeg, yn cynnwys geiriau yn benodol i ddisgyblaeth (er enghraifft condensation, tundra, modulation) a geiriau sy'n digwydd mewn testunau ar draws y cwricwlwm (er enghraifft reasoned, decline, integrate, entity),

- sy'n tueddu i beidio â digwydd mor aml wrth sgwrsio
- yn nodi testun neu thema testun (print neu weledol) ac yn dangos eu dealltwriaeth o brif syniadau'r testun
 - yn defnyddio ystod o strategaethau i ddod o hyd i wybodaeth, dewis a defnyddio gwybodaeth o ystod eang o ffynonellau (er enghraifft darllen agos, anodi, crynhoi, cyfosod, dadansoddi)
 - yn defnyddio rhesymu a dod i gasgliad i ddeall testunau, ac ystyried dibynadwyedd yr hyn y maent yn ei ddarllen neu'n ei weld, gan wahaniaethu rhwng ffeithiau, damcaniaethau, barn a rhagfarn
 - yn darllen yn werthfawrogol (er enghraifft ystyried pa mor effeithiol y mae testunau yn cyfleu gwybodaeth, syniadau a barn, ac yn ennyn sylw'r darlennydd)
 - yn ymateb i'r hyn y maent yn ei ddarllen neu'n ei weld, yn gofyn cwestiynau, gwneud cymariaethau, a mynegi safbwyntiau a ffafriaethau
 - yn gwerthuso gwahanol safbwyntiau yn feirniadol i lunio casgliadau ystyriol
 - yn deall ac yn archwilio'r modd y gellid dehongli testunau, gan nodi sut maent yn amrywio o ran diben ac effaith
 - yn ymateb (ar lafar neu yn ysgrifenedig) yn hyderus i syniadau a gwybodaeth y maent wedi eu darllen, gan ddefnyddio eu medrau darllen datblygedig
 - (cyd-destunau cyfrwng Cymraeg) yn defnyddio medrau trawsieithu pan fyddant yn darllen (er enghraifft i esbonio syniadau cymhleth yn Gymraeg ar ôl ymchwilio i erthyglau a ysgrifennwyd yn Saesneg)
 - yn defnyddio eu medrau darllen i allu dysgu ar draws y cwricwlwm

Ysgrifennu

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae disgyblion

- threbu trwy greu marciau, darlunio symbolau neu ysgrifennu llythrennau a geiriau mewn ystod o gyd-destunau
- yn ffurfio llythrennau, ac yn defnyddio eu gwybodaeth am lythrennau a'r seiniau y maent yn eu cynrychioli, i ysgrifennu geiriau ac ymadroddion
- yn defnyddio ystod o strategaethau i geisio sillafu geiriau dieithr (er enghraifft teuluoedd geiriau, bonion, patrymau llythrennau, morffoleg, gwybodaeth graffig, gwybodaeth ffonemig)
- yn ysgrifennu'n gywir ac yn eglur (er enghraifft, defnyddio ffurfiau safonol iaith a sillafu, yn cynnwys treiglo pan fydd yn briodol yn Gymraeg)
- yn defnyddio ystod o atalnodi yn gywir i amrywio cyflymdra, egluro ystyr, osgoi amwysedd a chreu effeithiau bwriadol
- yn ysgrifennu gan ddefnyddio geirfa ddychmygus, amrywiol a manwl gywir yn gynyddol, ac amrywio strwythurau brawddeg i greu effaith
- yn addasu eu harddull ysgrifennu i weddu i'r gynulleidfa, y diben a'r cyd-destun
- yn ysgrifennu mewn ystod eang o fathau o destun yn annibynnol ac yn estynedig, heb ddiybennu'n ormodol ar gymorth oedolyn neu sgaffaldiau
- yn cynllunio, trefnu a chyflwyno syniadau a gwybodaeth yn briodol (er enghraifft trwy drefnu eu hysgrifennu mewn dilyniant rhesymegol, gan strwythuro eu

hysgrifennu mewn paragraffau)

- yn myfyrio ar, ailddrafftio a golygu eu hysgrifennu i wella ei gynnwys a'i gywirdeb, gan ymateb yn adeiladol i adborth, pan fydd yn briodol
- yn ysgrifennu yn holl feysydd y cwricwlwm a ph'un a ydynt yn ysgrifennu i'r un safon ag y maent yn eu gwaith yn Gymraeg / Saesneg

MA2 Lles ac agweddau at ddysgu

Wrth ystyried lles disgyblion a'u hagweddau at ddysgu, dylai arolygwyr ystyried:

- pa mor dda y mae disgyblion yn defnyddio eu medrau llythrennedd i gefnogi a gwella eu lles a'u hunan-barch, er enghraifft p'un a ydynt yn gallu siarad ac ysgrifennu am eu teimladau a'u hemosiynau, a dangos empathi a pharch at bobl eraill
- agweddau disgyblion at eu gwaith llythrennedd, er enghraifft p'un a ydynt yn gallu dal ati i ganolbwyntio yn ystod tasgau ysgrifenedig i fireinio a gwella ansawdd eu hysgrifennu
- pa mor dda y mae disgyblion yn cynllunio, yn monitro ac yn gwerthuso datblygiad eu llythrennedd
- p'un a yw disgyblion yn mwynhau darllen ac yn gwneud dewisiadau gwybodus am yr hyn y maent yn ei ddarllen
- pa mor dda y mae disgyblion yn defnyddio hunanreoleiddio os ydynt yn wynebu anawsterau wrth ddarllen ac ysgrifennu yn annibynnol

MA3 Addysgu a phrofiadau dysgu

Nid oes gan Estyn unrhyw ddulliau y mae'n eu ffafrio ar gyfer addysgu llythrennedd. Dylai athrawon fod yn ystyriol o ddatblygiad llythrennedd disgyblion a strwythuro sesiynau yn y ffordd sydd fwyaf priodol i'r disgyblion gyflawni'r deilliannau dysgu bwriadedig, yn eu barn nhw, a'r amcanion dysgu yr hoffent i'r dysgwyr eu cyflawni.

Dylai arolygwyr werthuso addysgu mewn perthynas â llwyddiant y dysgu a'r cynnydd a wna dysgwyr, ac yng nghyd-destun eu dysgu a'u cynnydd dros gyfnod, nid ar y dulliau a ddefnyddir na'r math o arddull addysgu.

Dylai arolygwyr nodi a yw dulliau yn rhwystro datblygiad medrau disgyblion, er

enghraifft:

- lle mae'r addysgu yn rhy gyfarwyddiadol oherwydd bod gan ddisgyblion amgyffrediad digon da o'r cynnwys neu'r medrau i fynd ymlaen ar eu pennau eu hunain
- defnydd diangen o daflenni gwaith sy'n cyfyngu ar gyfleoedd i ddisgyblion ysgrifennu'n annibynnol neu'n estynedig
- peidio â darparu sgaffaldio digonol yn ddigon hir i ddisgyblion â medrau darllen ac ysgrifennu gwannach, neu
- pan mae disgygliad y bydd athrawon yn defnyddio dull penodol o gynllunio a chyflwyno gwersi, er nad yw bob amser yn galluogi disgyblion i ddatblygu eu medrau llythrennedd yn ddigon da

Dylai arolygwyr werthuso p'un a yw'r cwricwlwm yn adeiladu'n systematig ac yn gydlynus ar wybodaeth, dealltwriaeth a medrau llythrennedd presennol disgyblion i sicrhau dilyniant wrth iddynt symud trwy'r ysgol.

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae addysgu llythrennedd:

- yn darparu modelau rôl iaith cryf ar gyfer disgyblion, sy'n dylanwadu ar ddatblygiad eu medrau gwrando, siarad, darllen ac ysgrifennu
- yn bodloni anghenion datblygiadol disgyblion mewn iaith a llythrennedd, er enghraifft trwy beidio â'u cyflwyno i addysgu ffoneg ffurfiol cyn iddynt fod ar gam datblygiadol addas
- yn sicrhau bod disgyblion yn meddu ar ddealltwriaeth briodol o'r hyn y byddant yn ei ddysgu, a sut mae hyn yn cysylltu â gweithgareddau iaith a llythrennedd blaenorol
- yn sicrhau bod disgyblion yn datblygu dealltwriaeth dda o sut i lwyddo yn eu dysgu, er enghraifft trwy ddarparu modelau effeithiol o wahanol fathau o ysgrifennu
- yn sgaffaldio datblygiad medrau disgyblion yn briodol
- yn modelu prosesau meddwl i ddatblygu medrau metawybyddol disgyblion, er enghraifft i egluro'r dewisiadau a wna siaradwr wrth gyflwyno dadl
- yn archwilio dealltwriaeth disgyblion trwy holi treiddgar sy'n eu herio i ddatblygu eu hatebion ar lafar ar yr un pryd, er enghraifft trafod achos ac effaith, neu resymu a dadlau
- yn cynorthwyo disgyblion â medrau cyfathrebu gwan i gaffael geirfa a phatrymau brawddeg allweddol ar lafar
- yn helpu disgyblion i ddysgu 'siarad' yn ogystal â dysgu 'trwy siarad', trwy ddatblygu'r amrywiaeth lawn o fedrau gwrando a siarad, fel: dadlau, chwarae rôl, cyfweld, cyflwyno, archwilio
- yn cynorthwyo disgyblion i ddatblygu eu dealltwriaeth o dafodiaith, priodiaith a chywair fel rhan o gyfathrebu ar lafar ac yn ysgrifenedig
- yn datblygu medrau darllen cynnar disgyblion trwy ymagwedd systematig a

chyson at addysgu ffoneg a geiriau amllder uchel

- yn adeiladu ar fedrau darllen cynnar disgyblion i sicrhau eu bod yn gallu cymhwyso ystod eang o strategaethau darllen pan fyddant yn darllen testun yn annibynnol, er enghraifft sut i ddefnyddio cliwiau i wneud synnwyr o'r hyn y maent yn ei ddarllen
- yn datblygu dealltwriaeth disgyblion o destun, eu gallu i adalw a defnyddio gwybodaeth yn eu gwaith ar draws y cwricwlwm, a datblygu medrau darllen uwch, fel cyfosod a gwerthuso
- yn annog agweddau cadarnhaol disgyblion tuag at ddarllen, ac yn cynorthwyo disgyblion i ddatblygu stamina darllen, er enghraifft fel eu bod yn mwynhau darllen testunau hwy a mwy cymhleth ac yn canolbwyntio wrth ddarllen am gyfnodau hir
- yn datblygu dealltwriaeth disgyblion o ddiben ysgrifennu a'u gallu i ysgrifennu ar gyfer ystod o ddibenion a chynulleidfaoedd, gan ddewis tôn ac arddull briodol
- yn herio disgyblion i ddatblygu a chynnal eu syniadau yn gydlynus ac yn ddychmygus, ac ailddrafftio a golygu eu hysgrifennu i wella'i ansawdd
- yn datblygu medrau cynllunio, cyfansoddi a thrawsgrifio disgyblion (er enghraifft strwythur a threfniadaeth syniadau, llunio brawddegau, sillafu, llawysgrifen / print digidol ac atalnodi)
- yn datblygu gwybodaeth disgyblion am eirfa fel agwedd bendant ar ddysgu iaith mewn gwrando, siarad, darllen ac ysgrifennu, er enghraifft trwy ddefnyddio geirdarddiad
- yn herio disgyblion i ddatblygu a chymhwyso eu medrau llythrennedd mewn cyd-destunau ystyrion ar draws y cwricwlwm i'r un safon ag yn eu sesiynau iaith, llythrennedd a chyfathrebu neu Gymraeg / Saesneg

Dylai arolygwyr ystyried pa mor dda y mae staff:

- yn darparu ystafelloedd dosbarth ac ardaloedd cymunol sy'n amgylcheddau dysgu cyfoethog o ran iaith a llythrennedd
- yn darparu cyfleoedd effeithiol i ddisgyblion ddatblygu eu medrau iaith a llythrennedd trwy ddarpariaeth barhaus ac estynedig dan do ac yn yr awyr agored, yn y cyfnod sylfaen
- yn datblygu gweithgareddau wedi eu hysgogi gan ddisgyblion yn y cyfnod sylfaen
- yn cynllunio ar gyfer datblygiad eglur medrau gwrando a siarad disgyblion, yn cynnwys cyfleoedd perthnasol i ddisgyblion hŷn gymryd rhan mewn profiadau dysgu sy'n canolbwyntio ar ddatblygu eu gallu i siarad yn hyderus ac yn briodol mewn ystod o gyd-destunau a lleoliadau
- (mewn cyd-destunau cyfrwng Cymraeg) yn cynorthwyo disgyblion i ddatblygu eu medrau trawsieithu a chyfyngu
- yn cynllunio'n ofalus fel bod datblygiadau mewn un medr, er enghraifft siarad, yn gallu cefnogi ac ychwanegu at y datblygiad mewn medr arall, fel ysgrifennu
- yn cynllunio ar gyfer datblygu medrau darllen disgyblion yn gynyddol, yn cynnwys cyfleoedd i wrando ar ddisgyblion eraill yn darllen, a darllen iddyn nhw eu hunain (yn dawel ac ar goedd)
- yn meithrin mwynhad disgyblion o ddarllen trwy ystod eang o gyfryngau, yn cynnwys darllen delweddu (heb destun, neu wedi eu cyfuno â thestun) mewn

llyfrau lluniau, animeiddiadau a ffilmiau

- yn dewis testunau llenyddol ac anllenyddol gyda themâu a geirfa heriol addas, i ennyn diddordeb disgyblion ac ymestyn eu llythrennedd
- yn sicrhau bod disgyblion yn cael cyd-destunau ysgogol a dilys ar gyfer ysgrifennu, yn cynnwys profiadau dychmygol a phrofiadau go iawn
- yn adeiladu ar wybodaeth bresennol disgyblion am strwythur, trefniadaeth a nodweddion iaith mathau o destun i sicrhau eu bod yn gwneud cynnydd yn eu hysgrifennu
- yn cynorthwyo disgyblion i ddeall ysgrifennu fel proses a darparu cyfleoedd gwerth chweil iddynt feddwl am syniadau, eu cynllunio a'u trefnu ac aildrafftio a mireinio eu hysgrifennu
- yn nodi'n fanwl gywir y gwendidau ym medrau llythrennedd disgyblion i bennu'r camau nesaf gorau er mwyn iddynt wybod ble i ganolbwyntio eu hymdrechion ar gyfer gwella
- yn cynorthwyo disgyblion i gynllunio, monitro a gwerthuso eu datblygiad llythrennedd
- yn cynnwys disgyblion mewn asesu eu dysgu eu hunain a dysgu eu cyfoedion mewn llythrennedd
- yn darparu cyfleoedd i ddisgyblion gymryd rhan mewn ystod o ymweliadau sy'n ymestyn y cwricwlwm llythrennedd, er enghraifft teithiau i lyfrgelloedd a theatrau
- yn gwneud defnydd da o ymwelwyr ag ysgolion i ennyn diddordeb disgyblion mewn gwrando, siarad, darllen ac ysgrifennu, er enghraifft awduron plant, beirdd ac actorion
- yn defnyddio gweithgareddau allgyrsiol i hyrwyddo a datblygu medrau llythrennedd disgyblion, er enghraifft cymdeithasau trafod a drama, ysgrifennu creadigol a chlybiau llyfrau
- yn addasu gwaith pan fydd disgyblion yn meddu ar fedrau llythrennedd sydd gryn dipyn uwchlaw neu islaw'r lefel ddisgwyliedig ar gyfer eu hoedran
- yn creu cysylltiadau rhwng gwahanol feysydd dysgu a phynciau i sicrhau bod y medrau a enillir gan ddisgyblion mewn llythrennedd a gwersi Cymraeg / Saesneg yn cael eu hatgyfnerthu, eu datblygu a'u hystemyn ar draws y cwricwlwm
- yn defnyddio platfformau ac offer digidol yn effeithiol i gefnogi datblygiad medrau llythrennedd disgyblion
- yn datblygu dealltwriaeth ar y cyd o ddilyniant i sicrhau bod asesiadau o lythrennedd disgyblion yn ddilys, yn gywir ac yn ddibynadwy
- yn olrhain ac yn monitro cynnydd disgyblion mewn datblygu eu medrau llythrennedd wrth iddynt symud trwy'r ysgol, yn cynnwys y disgyblion hynny ag anghenion ychwanegol, er enghraifft anghenion addysgol arbennig, disgyblion dan anfantais neu ddisgyblion y mae'r Gymraeg / Saesneg yn iaith ychwanegol iddynt
- yn defnyddio gwybodaeth a gafwyd o asesiadau i osod targedau clir ar gyfer safonau gwell yn llythrennedd disgyblion

MA4 Gofal, cymorth ac arweiniad

Dylai arolygwyr werthuso pa mor dda:

- y mae'r ysgol yn cynorthwyo disgyblion â medrau llythrennedd gwan neu anawsterau dysgu penodol
- y mae'r ysgol yn gwneud penderfyniadau gwybodus ynglŷn â pha raglenni ymyrraeth i'w defnyddio
- y mae'r ysgol yn defnyddio rhaglenni ymyrraeth i sicrhau bod disgyblion yn gwneud cynnydd da o'u manau cychwyn unigol
- y mae staff yn olrhain cynnydd disgyblion sy'n cael cymorth ychwanegol ar gyfer llythrennedd mewn perthynas â'r targedau yn eu cynlluniau unigol
- y caiff gwybodaeth am fedrau a chynnydd disgyblion mewn llythrennedd ei rhannu rhwng staff
- y mae staff yn addasu strategaethau addysgu a dysgu ar gyfer disgyblion sy'n derbyn ymyrraeth ac yn darparu gwaith sy'n gweddu'n dda i anghenion llythrennedd disgyblion
- y defnyddir asesu i lywio penderfyniadau ynglŷn â ph'un a yw disgyblion yn parhau mewn rhaglenni cymorth neu nid oes angen gwaith ymyrraeth arnynt mwyach
- y mae'r ysgol yn datblygu gallu rhieni i gefnogi datblygiad llythrennedd eu plant, er enghraifft trwy ddarparu gwybodaeth am y cwricwlwm neu'r gweithdai ar gyfer rhieni sy'n eu helpu i gynorthwyo eu plant
- y mae'r ysgol yn defnyddio partneriaethau ag ysgolion neu asiantaethau eraill i ddarparu cymorth llythrennedd effeithiol ar gyfer disgyblion ag anghenion dysgu ychwanegol neu'r rhai y gallai fod angen cymorth ychwanegol arnynt

Gellid defnyddio **Dogfen C** fel sbardun wrth ystyried effaith rhaglenni ymyrraeth llythrennedd ar ddysgu a chynnydd disgyblion.

MA5 Arweinyddiaeth a rheolaeth

Gallai arolygwyr gynnal trafodaethau gydag arweinwyr a rheolwyr i ystyried pa mor dda y maent yn dechrau a chefnogi dulliau effeithiol o ddatblygu llythrennedd disgyblion, a sut maent yn defnyddio canfyddiadau hunanwerthuso, ynghyd â gwybodaeth arall, i nodi a mynd i'r afael â blaenoriaethau gwella.

Dylai arolygwyr ystyried:

- p'un a yw'r pennaeth a'r uwch arweinwyr yn wybodus am gryfderau a materion wrth addysgu a dysgu llythrennedd
- p'un a yw arweinwyr ysgolion yn darparu arweinyddiaeth gref, ac yn cyfleu i ddysgwyr, staff, llywodraethwyr, rhieni ac aelodau eraill o gymuned yr ysgol, ddisgwyliadau addas o uchel am gyflawniadau disgyblion mewn llythrennedd
- p'un a oes gan yr ysgol strwythurau arwain priodol ar waith i gefnogi cydlynu a

datblygu ei darpariaeth ar gyfer llythrennedd, ac a gaiff y strategaeth ei deall yn glir

- pa mor dda y mae'r ysgol yn cyflymu cynnydd disgyblion o'u manau cychwyn, sut mae'n mynd i'r afael ag anghydraddoldeb mewn llythrennedd, o ganlyniad i anfantais, ac yn datblygu medrau disgyblion mwy abl
- p'un a yw'r ysgol yn cynnwys rhieni a'r gymuned ehangach mewn datblygu llythrennedd disgyblion
- pa mor dda y mae arweinwyr yn datblygu diwylliant cydweithredol lle mae staff yn gweithio gyda'i gilydd i sicrhau bod pawb yn gallu defnyddio gwybodaeth gyfunol yr ysgol am lythrennedd, ac elwa arni
- a yw arweinwyr yn defnyddio staff â gwybodaeth arbenigol i rannu eu harbenigedd yn eu hysgol eu hunain a gydag eraill
- pa mor dda y mae arweinwyr yn gweithio gyda staff i ddefnyddio'r corff cynyddol o dystiolaeth ac ymchwil ar lythrennedd i lywio penderfyniadau a chynlluniau ysgol gyfan
- p'un a yw adolygiadau a gwerthusiadau'r ysgol yn nodi'n fanwl gywir agweddau ar addysgu a darpariaeth y mae angen eu gwella, ac yn galluogi staff i rannu'r arfer fwyaf llwyddiannus ar draws yr ysgol
- a yw arweinwyr yn targedu adnoddau a grantiau'r ysgol yn ofalus, ac yn gwerthuso effaith yr addysgu ar safonau llythrennedd a'u cynnydd ynddo yn drylwyr
- p'un a yw arweinwyr yn canolbwyntio'n ddigon agos ar agweddau ar addysgu iaith sy'n benodol i bwnc yn eu gweithgareddau monitro, ac yn nodi anghenion dysgu proffesiynol staff yn fanwl gywir
- p'un a yw cyfleoedd dysgu proffesiynol yn llwyddiannus o ran cynorthwyo staff i ddatblygu eu gwybodaeth bwnc a'u medrau addysgu mewn llythrennedd, a sut mae hyn yn troi'n arfer ysgol gyfan effeithiol